

एस. एन. त्रिपाठी

बनारस येथे १४ मार्च १९१३ रोजी श्रीनाथ त्रिपाठी यांचा जन्म झाला. आणि नंतर २८ मार्च १९८८ रोजी वयाच्या ७५व्या वर्षी मुंबईत त्यांचा मृत्यू झाला. ह्या संगीतकाराची सांगितिक कारकीर्द कशी होती ते आता पाहूया.

लहानपणापासून त्यांना संगीताची आवड असल्यामुळे शास्त्रीय संगीताची मक्का म्हणून समजल्या जाणाऱ्या लखनौच्या मॉरिस कॉलेजमध्ये त्यांना रीतसर शिक्षणासाठी पाठविण्यात आले. इथे ते गाणे शिकताना सोबत व्हायोलिन वाजवायलाही शिकले. ह्या कॉलेजमध्येच भारतीय आणि पाश्चात्य विशुद्धपणा जाणून घेतला. एवढंच नव्हे तर तेव्हा या कॉलेजमध्ये शिकवत असलेल्या प्रज्ञावंत गायिका खुर्शीद मिनोचर होमची (पुढे सरस्वतीदेवी म्हणून नाव मिळालेल्या) यांच्या ते सुदैवाने संपर्कात आले.

त्यामुळे १९३५ साली खुर्शीद जेव्हा मुंबईला बॉम्बे टॉकीजमध्ये कामासाठी गेल्या तेव्हा त्यांनी आपला विद्यार्थी श्रीनाथ याला मदतीसाठी बरोबर नेले. हे फारच चांगले झाले. ते तिच्यासाठी व्हायोलिन वाजवीत होते, अधून मधून गात होते आणि चित्रपटातून अभिनयही करीत असत. 'भाभी' चित्रपटापर्यंत बरीच वर्षे हे असेच चालू होते, परंतु त्यानंतर संगीतकार म्हणून स्वतंत्रपणे काम करण्यासाठी त्यांनी हे सर्व सोडून दिले. आता ते स्वतः संगीत देत असत, गाणेही गात आणि आणखी काही चित्रपटांतून कामेही करत होते.

१९३९ साली 'चंदन' या चित्रपटातून त्यांना स्वतंत्र संगीतकार म्हणून संधी मिळाली. हा चित्रपट दोन वर्षांनंतर प्रदर्शित झाला. ह्या चित्रपटांत त्यांनी राजकुमारीबरोबर 'नन्हा सा दिल देती हूँ, परदेसी प्रीत

निभाना' हे युगल गीतही म्हटले. पुढच्याच वर्षी 'पनघट' मध्ये 'दूर चला चल तू कही' हे राजकुमारी बरोबरचे गाणेही खूप गाजले. हया सुरुवातीच्या यशानंतर त्रिपाठी बऱ्याच चित्रपटांतून संगीत, गाणे आणि अभिनय अशा तिन्ही बाजू सांभाळू लागले. अभिनयाबद्दल बोलायचे झाले तर १९४९ सालच्या 'श्री रामभक्त हनुमान' या चित्रपटातील हनुमानाच्या भूमिकेबद्दल त्यांना बरीच प्रशंसा मिळाली.

१९४६ ते ५१ या कालावधीत चित्रगुप्त त्यांचे सहाय्यक होते. त्रिपाठींबद्दल एक चांगली गोष्ट अशी होती की त्यांनी त्यांच्या दोन्ही जुन्या उस्तादांसोबत आणि जुन्या शागीर्दांसोबत संगीत दिले आणि सन्मानही वाटून घेतला. उदाहरण म्हणजे सरस्वतीदेवींची सद्दी संपून बरीच वर्ष झाल्यानंतरही त्यांनी १९५५ साली तिच्यासोबत 'इनाम' मध्ये काम केले.

(क्रमशः)

- माणेक प्रेमचंद

('Yesterday's Melodies Today's Memories' या पुस्तकातून.)

NOTE: Among the many things India can be proud about is the wonderful music that was made in the Hindi cinema of yesteryear. Songs that touched (and still touch) the hearts of many millions of people who understand Hindustani. No matter where we were, inside or outside the country, and whether we were old or young, rich or poor, fat or thin, there were songs that kept us enjoying them. Or making life more bearable, at the least. “Yesterday's Melodies Today's Memories” is a biographical salute to all the main singers, composers, and songwriters who put out these melodies, from the start in 1931, till about 1970.

Manek Premchand's second book was “Musical Moments From Hindi Films”, which celebrated 75 years of sound (and music) in Hindi Films. The author next wrote another music book called “Romancing The Song”, which traces the history and changing face of lyrics in Hindi Cinema, right from 1931 till now.

After that, he wrote a third of the biography of the santoor maestro Pandit Shiv Kumar Sharma, outlining in some details the great musician's role in Hindi cinema, both as an instrumentalist and a composer.

His latest book “Talat Mahmood, The Velvet Voice” was released in May 2015. To buy his books, or otherwise write to the author, his email address is manekpremchand@gmail.com